

MEKKE MÜŞRİKLERİNİ MÂTÜRİDÎ'NİN GÖZÜYLE OKUMAK

Veysel GENİL*

Öz

Mekke müşrikleri farklı sosyal yapıya, inanç ve düşünce dünyasına sahiplerdir. Kur'ân, onlara dair haberleri çoğunlukla tahkiye usulüyle vermiş ve bu meyanda müşriklerin farklı davranış ve düşüncelerini tek potada eritmiştir. Onun kendine has üslup özellikleri dikkatlerden kaçtığında âyetler atomik ve literal olarak okunup anlaşılmıştır. Böylesi bir okuma ise Mekke müşriklerinin düşünce ve davranışlarının dayanaklarının kavranmasını zorlaştırmıştır. Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'ye (ö. 333/944) gelince o, Kur'ân'ın üslubunu dikkate almış ve onu bütüncül bir gözle okumuştur. O, aynı zamanda vahyin muhatap kitlesinin farklı yapılarında olduklarına ve düşünce dünyalarının da birbirinden bağımsız bir halde bulunduğu dikkat çekmiştir. Mâtürîdî, onlara dair merviyât-tan sarf-ı nazar etmese de insan fitratını merkeze almak suretiyle, Mekkelilere dair gelenekten farklı okumalar yapmış ve onların ahiret, tevhit ve risalete yönelik reddiyelerini nasıl temellendiklerini ele almıştır. İş bu makalede Mekke müşrikleri Mâtürîdî'nin gözüyle okumaya tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Mâtürîdî, Te'vilâtü'l-Kur'ân, Kur'ân Üslubu, Mekke Müşrikleri.

Reading Meccan Pagans with Mâtürîdî's Eyes

Abstract

The polytheists of Mecca have different social structures, faith and beliefs. The Qur'an has given the news about them mostly by way of narratives. So different behaviors and thoughts of the polytheists have been melted in a single pot. The verses were read and understood as atomic and literal when this stylistic feature didn't draw enough attention. Consequently, it has made it difficult for us to conceive the basis of the thoughts and behaviors of these Mecca pagans. al-Mâtürîdî (d. 333/944) had considered the style of the Qur'an and read it with a holistic eye. He also pointed out that the Meccans were in different structures and that their thought systems were different from each other. Although Mâtürîdî did not neglect the reports about them, by concentrating on the human nature he had done different readings apart from the tradition on the Meccans. He dealt with how the Meccans set up their rejection about the afterlife, the tawhîd, and the prophets. This article tries to read the Mecca polytheists with Mâtürîdî's eyes.

[You may find an extended abstract of this article after the bibliography.]

Keywords: Tafsir, al-Mâtürîdî, Te'vilâtü'l-Kur'ân, Quranic Style, The polytheists of Mecca.

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm, 23 yıllık bir zaman diliminde, farklı düşünce dünyaları olan muhatap kitlesine, onların problemlerini, duygu ve düşüncelerini dikkate alarak nâzil olmuş ilahî bir kitaptır. O, kitaba geçirilinceye değin hitâbî vasfını korumuş, hadiseleri tahkiye usulüyle ele almış, hususi bir meselede umumi bir dil kullanmış; buna mukabil bazen de umumi bir meselede hususi bir dil

* Arş. Gör. Dr., Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı
(vgengil@bartin.edu.tr).

kullanmak suretiyle meramını ifade etmiştir. Benzer şekilde Kur'ân, bir sûre-sinde ele aldığı meselenin bir yönüne temas ederken, diğer sûresinde aynı konunun başka bir cephesine değinmiştir. Onun uzun bir süreçte farklı mekân ve muhatapları dikkate alarak nazil oluşuyla hitâbî bir yapıya sahip olma hususu, her ne kadar ilk muhataplar için bir sorun teşkil etmese de bu, sonraki muhataplar için problem oluşturmıştır. Zira sonraki muhatap vahiy vasatına zaman, mekân ve bağlam açısından uzak bir konumdadır. Böylesi bir durumda Kur'ân'ı anlama hususunda ortaya çıkan problemi çözmek için kullanılan yol, nüzul dönemine yakın muhataplardan gelen açıklamalardan, diğer bir ifade ile merviyâtтан geçmiştir. Bu sayede sonraki dönem muhatap, mezkûr rivayetlerden hareketle vahiy vasatında olup bitenleri bir ölçüde anlama imkânına kavuşmuştur.

Kur'ân'ın üslup özelliklerini dikkate almamanın yanı sıra erken dönemden gelen rivayetler eşliğinde –bunları mutlak doğru ve alternatifsiz kabul ederek– vahiy ortamını okumanın da bazı problemleri vardır. Söz konusu Mekke müşrikler olduğunda ise bu problem daha da büyümektedir. Zira Mekke müşrikler vahye karşıdırlar ve ona inanan Müslümanlara türlü sıkıntılar yaşatmışlardır. Bu ise özellikle Mekke müşrikleri zaman içerisinde hedef haline getirmiş ve bu nedenle hâkim gücün eliyle ulaşan rivayetlerin bazıları o dönemi taraflı olarak¹ ele almıştır. Mekkelileri konu alan günümüz bazı çalışmalarında da bu durum devam etmekte ve onlar çoğunlukla Kur'ân üzerinden eleştirilmektedir. Bu vb. çalışmalarda problem, haksız bile olsalar, Mekkelilerin taraflı olarak ele alınması ve onlara cevap hakkının verilmemesidir. Zaman içerisinde tekrar tekrar aktarılarak gelen ve alternatifsiz salt doğru kabul edilen rivayetler üzerinden Mekkelileri okuma çalışmaları onların anlaşılmasına yol açmıştır. Bu meyanda mezkûr rivayetlerin Mekke müşriklerin davranışlarının kökenleri üzerine kapsamlı bir şekilde eğilmemiş olduklarını söyleyebiliriz. Çünkü genel manada davranışlar düşüncelerin ürünüdür. Kişinin inancıyla davranışları arasında da bir irtibat söz konusudur. Meseleye bu açıdan yaklaşıldığında Mekkelilerin buldukları herhangi dört taşın en parlak olanını put yapıp ona taptıkları kaydedilmişse de² bu tür rivayetlerin, onların niçin parlak ve güzel şeylere tapılması gerektiğini düşündükleri üzerinde durmadıkları görülmektedir. Ya da onların niçin kendilerini Allah'ın seçkin kulları olarak gördüğü vb. soruların da hayatta somut bir karşılığa tekabül eden cevapları verilmemiş gibidir. Benzer şekilde bu türden bazı rivayetlerin –istisnalar hariç– mevcut durumu belirten âyetlerin makâlini tekrarlamaktan öte bir şey yapmadıklarını düşünmek de mümkündür.

-
- 1 Adnan Demircan, "Kur'ân'ın Nüzûl Dönemi Putperest Arapları İçin Kaynaklığı Üzerine", *İstem* 2/4 (2004): 57; Şevket Kotan, "Kur'ân'da Cahiliye Araplarının Allah İnancı", *Cahiliye Araplarının Ulûhiyyet Anlayışı*, haz. M. Mahfuz Söylemez (Ankara: Ankara Okulu, 2015), 168.
 - 2 Cevad Ali, *el-Mufasssal fi târihi'l-Arab kable'l-İslâm* (Bağdat: Câmîatü Bağdad, 1413/1993), 6: 67.

Mezkûr durumların yanı sıra Mekkelileri, salt rivayetler üzerinden okumak ve âyetleri de bu meyanda anlamlandırmak bir yandan âyetlerin literal ve parçacı bir şekilde anlaşılmasıyla, diğer yandan onların kendilerini savunma haklarının ellerinden alınmasıyla sonuçlanmıştır. Bu iki durumdan ilki Kur'ân'ın vakıa ile ya da kendi içerisinde çeliştiği imajına neden olmuştur. Söz gelimi Mekkelilerin cimri oluşlarına yönelik vurgulara (bk. Kâf 50/25, el-Hadîd 57/24, el-Kalem 68/12, el-Fecr 89/18, el-Beled 90/14-16, el-Mâun 107/2-7) mukabil, onların aynı zamanda cömert olduklarına dair ifadeler³ Kur'ân'ın vakıa ya da kendisi ile çeliştiği şeklinde bir düşünceye imkân verebilmiştir. Mekkelilerin kendilerini savunma haklarının ellerinden alınması ise onların davranış ya da düşüncelerini temellendirmelerinin önüne geçilmesiyle bu da aynı hatalara Müslümanların da düşebilmesiyle sonuçlanacaktır. Çünkü Mekke müşrikler aslında prototip bir nesildir. Kur'ân'ın onları konu edinmesi de salt tarihe not düşme kaygısından doğmamıştır. Bilakis onlara yer verilmesi mümin neslin aynı hataları işlememesi gibi bir göreve râcidir.⁴ Nitekim Mâtürîdî, konuyla ilgili şöyle demektedir:

“Bazı te'vîl ehli Kur'ân'da “el-insan” şeklinde gelen bütün ifadelerden kâsıt kâfir'dir” der. Mesele “Ey insan, sen Rabbine karşı didinip duracaksın” (el-İnşikâk 84/6), “Ey İnsan, kerim olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?” (el-İnfîtâr 82/6) vb. gibi. Fakat Allah bununla gerçekten kâfiri mi kast etti bilmiyoruz. Dedikleri gibi olsa da âyetin kapsamına mümin de dâhil olmaktadır. Zira onlarda da kâfirlikten bazı hususiyetler olabilmektedir. Nitekim ehl-i imân da zor zamanda Allah'a dua ve tazarruda bulunur, sıkıntı kendisinden kalktığına yapmış olduğu bu dua ve tazarruyu terk edebilir. Bu durumda o da bu hitâbın kapsamına girer.”⁵

Dolayısıyla Mekkelilerin, refah durumları ile Allah'ın kendilerinden razı oluşu arasındaki irtibatı hangi gerekçelerden hareketle kurduklarının ve bu düşüncelerinin hayata hangi açılardan yansıdığının bilinmesi icap eder. Benzer şekilde atalarının takipçileri olduklarını söylemekle aslında onların neyi kast ettiklerinin de anlaşılması gerekir. Zira Kur'ân'ın bihakkın anlaşılması ilk muhatapların anlayışlarının bilinmesiyle mümkün olacaktır.⁶

Yukarıdaki problemlere karşın Mâtürîdî, Kur'ân'ın hitâbî oluşu, muhatapların -ortak paydaları varsa da- bazı yönleriyle farklı zihniyetler taşıması gibi

3 Geniş bilgi için bk. Mahmud Şükrî el-Âlûsî el-Bağdâdî, *Bülûğu'l-ereb fı ma'rifeti ahvâli'l-'Arab* (Mısır: el-Matbaatü'r-Rahmâniye, 1343/1925), 1: 46-72. Cahiliye şiirlerinden hareketle Arapların cömertliğini de konu alan bir çalışma için bk. Harun Ögmüş, *Cahiliye Şiirine Göre Arap Yaşantısı ve Kur'ân'ın Getirdiği Değişim* (Konya: Aybil Yayınları, 2012), 152-158.

4 Ebû Mansûr Muhamed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, müracaat Bekir Topaloğlu, nşr. Ahmed Vanlıoğlu v.dğr. (İstanbul: Mizân Yayınları, 2005-2010), 8: 230-231; 15: 88. Buradan itibaren esere yönelik atıflarda sadece *Te'vîlât* ismini kullanacağız.

5 Mâtürîdî, *Te'vîlât*, 7: 23-24.

6 M. Mahfuz Söylemez, “Cahiliye Arap İnançında Putların Yeri”, *Cahiliye Araplarının Ulûhiyet Anlayışı*, haz. M. Mahfuz Söylemez (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015), 9.

hususiyetleri dikkate alarak ve hâkim söylemin etkisinden kendisini nispeten arındırarak insan psikolojisi ekseninde müşriklerin eylemlerinin arka planını görmeye çalışmakta ve satır arası okumalarıyla bir nevi şirkin felsefesini yapmaktadır. Bu nedenle makalemizde Mekke müşriklerinin ahireti, tevhit ve risaleti niçin kabul etmediklerini ve bu durumu nasıl temellendirmeye çalıştıklarını Mâtürîdî'den hareketle ortaya koymaya çalışacağız. Ele almaya çalıştığımız konu oldukça kapsamlıdır. Fakat sınırları nedeniyle makalemizi Kur'ân'ın Mekke müşriklerini tahkiye ettiği âyetlerin tamamı üzerinden değil, Mâtürîdî'nin insan fitratını dikkate almak suretiyle değerlendirdiği te'vîl-leri üzerinden oluşturacağız. Öncelikle Mekke müşriklerin farklı düşünce yapılarına sahip olduklarına değinmeye, ardından sırasıyla ahiret, tevhit ve risalete yönelik düşüncelerini ele almaya ve bu arada yöneticilerin, tebaalarının zihin dünyalarını nasıl şekillendirmeye çalıştıklarını tespit etmeye gayret göstereceğiz.

1. Mekke Müşriklerini Sınıflandırmak

Bütüncül bir gözle okunması durumunda, Kur'ân'ın, aynı konu ekseninde farklı muhatapları konu edindiği görülecektir. Şehristânî (ö. 548/1153), Kur'ân'ı böylesi bir gözle okumuş ve âyetlerden hareketle müşrikleri inanç bakımından üç gruba ayırmıştır: Bunların ilki yaratıcıyı ve ahireti inkâr edenlerdir. Şehristânî, bu türden düşünceye sahip olanlar nezdinde zamanın yok edici; tabiatın ise var edici bir özelliğe sahip olduğunu belirtir. O, bu düşüncesine el-Câsiye 45/24 âyetini delil getirir ki bu kişiler Dehrî olarak tanınmıştır. Şehristânî'ye göre ikinci grup, yaratıcıyı ve zamanın bir başlangıcı olduğunu onaylamakla birlikte ahireti inkâr edenlerdir. O, buna Yâsin 36/78-79 âyetlerini örnek verir. Üçüncü sıradaki grup ise yaratıcıyı, zamanın bir başlangıcı olduğunu ve kısmen ahiretin varlığını kabul etmekle beraber şirk inancına sahip kişilerdir. Peygamberi reddeden bu kimselere göre putlar, onlara ahirette şefaate edecektir. Şehristânî, Hanifler hariç Arapların büyük çoğunluğunun bu kategoride bulunduğunu söyler ve bu düşüncesini de el-Furkân 25/7-8 âyetleriyle temellendirmeye çalışır.⁷

Şehristânî'nin bu ifadeleri Mâtürîdî'nin düşüncelerini hatırlatır niteliktedir. Nitekim Sebe 34/7 âyetinde Mâtürîdî, Mekkelilerin temelde iki kısma ayrıldığını, ilkinin Dehrîler olup bunların, dünyanın ezeli ve ebedi olduğunu düşündüklerini, buna mukabil diğer kesimin dünyanın sonradan yaratılmış olup bir gün sona ereceğini, fakat yeniden dirilmenin gerçekleşmeyeceğini savunduklarını söyler.⁸ O, ayrıca Mekkeliler arasında tevhit ehli olmalarına rağ-

7 Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihâl*, trc. Mustafa Öz (İstanbul: Litera Yayınları, 2008), 435-436.

8 Mâtürîdî, *Te'vîlât*, 11: 405.

men bir grubun ahireti inkâr ettiklerini, diğer grubun ise şirk ehli olmakla beraber ahireti kabul ettiklerini ifade eder.⁹ Bununla beraber Mâtürîdî, eserinin farklı yerlerinde konu ekseninde daha geniş ayrıntılar sunmaktadır. Buna göre Mekkeliler, yönetenler ve yönetilenler olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Mâtürîdî, "...kalplerinin üstüne, onları hakikati kavramaktan alıkoyan perdeler yerleştirdik" (el-En'âm 6/25) ve "...yoksa kalpleri üzerinde kilitler mi var?" (Muhammed 47/24) vb. âyetlerden hareketle yönetici kesimin ortak noktalarının vahyi bile bile inkâr etmek olduğunu belirtir. Ona göre bu vb. âyetler, sanki kalpleri mühürlenmiş kimselerin inkârı itikat haline getirip bu konuda son noktaya ulaştıklarını ve o andan itibaren onların iman etmelerinin mümkün olmadığını haber vermektedir. Bu âyetler ayrıca Mekke'deki yönetici kesime yönelik bir atıftır. Buna mukabil yönetilen kesim arasında inkâr edenler varsa da onların inkârı bilinçli bir inat ve isyandan kaynaklanmamaktadır. Aksine onlar henüz imana sevk eden sebepler ile karşı karşıya kalmamışlardır.¹⁰

Mâtürîdî'nin Mekkelileri yönetenler ve yönetilenler olarak ikiye ayırması önemli bir ayrıntının vurgulanmasıdır. Eseri boyunca o, Kur'an'ı, bu farklılığı dikkate alarak okumakta ve okumalarını bu minvalde sürdürmektedir. el-En'âm 6/43 âyetinin te'vîlinde Mâtürîdî, Kur'an'ı bütüncül olarak değerlendirmek suretiyle Mekkelilerin psikolojik yapılarının da farklılık arz ettiği düşüncesindedir. Buna göre bazıları, kendilerine nimet bahşedildiğinde bundan mutluluk duyar, fakat bu hal kendilerinden gittiğinde isyana ve inkâra başlar. Mâtürîdî, bu düşünceye sahip olanlar için Hûd 11/9 ve el-Hacc 22/11 âyetlerini delil getirir. Bazıları, başına bela geldiğinde kalbi Allah'a meyleder, nimetlere ulaştığında ise kalbi taş kesilir ki bunlar çoğunlukla münafık olan kimselerdir. Ona göre el-Ankebût 29/65 âyeti bu türden kişileri tahkiye etmektedir. Bazıları ise zengin iken de şiddetli sıkıntılar içerisindeyken de aynı haldedir: Allah'a hiçbir şekilde yalvarmaz ve inkârına devam eder. Bu kimselere göre ataları da iyi kimseler olmasına rağmen türlü sıkıntılar ile karşı karşıya kalmışlardır. Mâtürîdî, el-A'râf 7/94-95 âyetlerinin bu türden düşünceye sahip olanlara yönelik bir atıf olduğu düşüncesindedir.¹¹

Yukarıda görüldüğü üzere Mâtürîdî'nin ayrımı şu üç noktada yoğunlaşmaktadır: Yönetim, dini düşünce ve psikolojik durum. Onun, bu ayrıma vahiy sürecini takip etmek suretiyle ulaştığı aşikârdır. Bu durum aynı zamanda Kur'an'ın tahkiye diliyle ve çoğul yapıyla da olsa zikrettiği ifadelerin her birinin farklı bir müşrik grubuna yönelik hitap olduğunu göstermektedir.

9 Mâtürîdî, *Te'vîlât*, 14: 339.

10 Mâtürîdî, *Te'vîlât*, 17: 110.

11 Mâtürîdî, *Te'vîlât*, 5: 63-64; 8: 346; 11: 194.

Nazarî delil getirmekten ve bu türden deliller ile fikir üretmekten mahrum olup¹² ancak tecrübî verilerden hareketle düşünme yeteneğine sahip olan Mekke'nin avam kesimine mukabil Mâtürîdî, yönetici kesimin nazarî delilleri idrak etme potansiyeline sahip olduklarını, fakat bunların yine de risalet ve ahireti bilinçli bir şekilde inkâr ettiklerini vurgular.¹³ Sâd 38/69 âyetinde yer alan *Mele-i a'lâ* ifadesinin *Melekler Âlemi* değil de *Mekke Konsey'i* olarak anlaşılmasını mümkün gören Mâtürîdî,¹⁴ onların yönettikleri kişilere tecrübî verilerden hareketle vahyin delillerine karşı delil getirdiklerini düşünür ve Kur'an'ın tahkiye ettiği âyetleri büyük oranda böylesi bir okumaya tabi tutar.

2. Mekke'nin Uluları veya Yüce Konsey

Yüce Konsey'i (الْمَلَأُ الْعُلَى) oluşturan Mekke'nin önde gelenlerinin karakteristik yapı açısından ortak noktalarının ilki, onların kibirli oluşlarıdır. Mâtürîdî, bu türden kimselerin resullere karşı çıkmalarını, onların kendilerine denk olmadığını düşünmelerine bağlamıştır. Bu cihetten olmak üzere kibir sahipleri, başkalarını kusurlu görmekte, kendilerini ise mükemmel saymakta ve dışarıdan kimseyi Konsey üyelerine denk görmemektedirler.¹⁵ Başkalarının kendilerine denk olmadığı şeklindeki ön kabulleri ise onların, delilleri bilinçli bir şekilde kabul etmemelerine yol açmıştır.¹⁶

Konsey üyelerinin karakteristik açıdan ortak oldukları ikinci nokta ise ilkinin zorunlu devamı olan üstünlük yarışı/tefâhur ve kendini yeterli görme/istiğna dürtüsüdür. Onların üstünlük yarışı da Kur'an'ın birçok yerinde tahkiye edilmiştir. Tekâsür Sûresi bunun örnekleri arasındadır. Mâtürîdî, konu ekseninde onların mezkûr duygularını tatmin etmek adına gerçekten kabirde yatanları saymış olabileceklerini aktarmakla beraber, âyetin şu şekilde de anlaşılabilceğini belirtir: "Gösteriş duygunuz ve bu nedenle daha da zengin olma dürtünüz, sizi, (kabirlerinize varıncaya değin) Hz. Peygamber'in getirmiş olduğu delilleri bile bile inkâra sevk etti."¹⁷ Mâtürîdî'nin bu ifadesi âyetin mecazî olarak da anlaşılabilceğini göstermektedir.

Konsey'in, kimseyi kendilerine denk görmeme duygusunu besleyebilecek en temel öge, gücü temsil eden zenginliktir. Bu nedenle Konsey de ekonomik, siyasal ve bürokratik açıdan konumlarının muhafazasını sağlamak durumundadır.¹⁸ Bir yaratıcıyı kabul edip etmeme, tevhit ya da şirk ve ahiretin var olup

12 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 13: 225.

13 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 13: 288.

14 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 12: 278.

15 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 6: 64.

16 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 7: 92.

17 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 17: 312-313.

18 Şinâsi Gündüz, "Ölümünden Sonra Diriliş ve Hesap İnancına Muhalefetin Temelleri", *Cahiliye Araştırmaları Ahiret İnancı*, haz. M. Mahfuz Söylemez (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016), 186.

olmadığı konularında farklı fikirde olsalar da söz konusu gerekçe, Konsey'i bir arada tutan asli saik olmuştur. Diğer yandan Konsey, Mekke'yi bir ticaret ve finans merkezi haline getirmiş bölgede geniş çaplı bir ticaret merkezi kurmuştur. Kureyş Sûresi'nin de atıfta bulunduğu üzere Konsey, Yemen'den Şam'a uzanan bir ticaret ağı oluşturmıştır.¹⁹ Böylesi bir durum, geniş bir sahada ticaret ağını yöneten Konsey'in, diplomasiye yön verme ve insanların düşünce dünyalarını şekillendirebilme yeteneğine haiz olmalarını gerektirmektedir ki, ticaretteki başarıları onların bu vasıflara sahip olduklarını gösterir.

Konsey'in, zenginliğine hâlel getirecek bir durum olmadığına savaşmasını gerektirecek bir durum bulunmayacaktır. Bu nedenle başlangıç itibarıyla vahyin gelmesinde ya da Hz. Peygamber'in risaletini ilân etmesinde Konsey'i endişeye sevk edecek önemli bir durum hâsıl olmamıştı. Fakat vahiy, sermaye ve ticarete dayalı bir ekonomiyi yürüten Konsey için önemli oranda gelir sağlayan putlara²⁰ yönelik olumsuz ifadeler sarf etmeye başladığında problem baş göstermişti. Vahiy artık vahdaniyetten bahsediyordu ki bu durum putların egale edilmesiyle sonuçlanacaktı. Ayrıca Konsey'in yakınları da Müslüman olmaya başlamıştı. Böylesi bir durumun artarak devam etmesi onların gücünü sarsacaktı. Zira duyulur âlemde güç özü itibarıyla varlığını kendine değil, onu destekleyenlere borçludur. Bu nedenle aslında Konsey'in gücü, ona hizmet edenlerin varlığına bağlıdır. Bu da aynı zamanda Konsey'in, yönettiği kimselere muhtaç olduğu anlamına gelmektedir.²¹

Konsey üyelerinin, insan fıtratının kendisinden güçlü olana itaat etmekte beis görmemesine rağmen, kendi düzeyinde olana ya da daha alt seviyede bulunana itaat etmeyi çetin bulması gerçeği, heva ve şehvetlerini teskin etme istekleri ve riyaseti kaybetme korkuları,²² onları eylem planlarını hazırlamaya sevk etmiştir. Bu planlar sayesinde Konsey ahiret, ulûhiyet ve risalete yönelik vahyin ezici delillerine karşı tebaasının teslim olmasını engelleyebilecektir. Bu minvalde ve Ebû Cehil özelinde Konsey, öncelikle itibarlı ailelerin çocuklarını sözlü saldırılar ile, görece zayıf olanları ekonomik yıldırımlar ile, her türlü destekten mahrum kalanları ise bedenî işkenceler ile inançlarından vazgeçirmeye çalışmıştır.²³ Fakat Konsey'in bezdirme politikası bunlarla sınırlı kalmamıştır. Onlar, tebaalarını aklen de ikna etmeye ihtiyaç duymuş, bu ne-

19 Şemseddin Günlaltay, *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri* (Ankara: Ankara Okulu, 1997), 55, 60-61; W. Montgomery Watt, *Hiz. Muhammed Mekke'de*, trc. Süleyman Kalkan (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2016), 27.

20 Konsey'in putlar sayesinde edindiği ekonomik kazanımlara dair bk. Söylemez, "Cahiliye Arap İncancında Putların Yeri", 14, 20, 31.

21 Mâtürîdî, *Te'vîlât*, 5: 46-47.

22 Mâtürîdî, *Te'vîlât*, 1: 204.

23 Watt, *Hiz. Muhammed Mekke'de*, 153.

denle kendi aralarında inanç bazında fikir ayrılığı yaşasalar da vahyin delillerine karşı çeşitli deliller öne sürmüş, bunun için öncelikle ahiretin olmadığı iddialarını temellendirme gayretine girmişlerdir.

2.1. Konsey'in Ahirete Yönelik Reddiyelerini Temellendirmeleri

Kur'ân, vahyin başlangıcından son inen âyetine²⁴ kadar ahirete sıklıkla vurgu yapar. Mâtürîdî'ye göre vahyin ahirete yönelik bu yoğun vurgusu temelde şu gerekçelere matuftur:

1- Dünyalık arzuları nedeniyle ahireti kabul etmemek, Allah'ın tek olduğunu da resulünü de ve onun getirdiği vahyi de inkâra sevk eder.²⁵

2- Söz konusu inkâr ise –Mekkeliler özelinde ele alınacak olursa– onların yol kesip adam öldürmelerine, türlü kötülüğü yapıp hadlerini aşmalarına neden olur.²⁶

3- Ayrıca ahiret inancının olmayışı kişide yaşama hırsına neden olur. Yaşamaya yönelik bu hırs ise kişiyi mal düşkünlüğüne yöneltir. Mal düşkünlüğü de kişiyi cimriliğe götürür. Bu da sonuçta kişiyi Allah'a kul olmaktan alıko-
yar.²⁷

Sahip oldukları ekonomik durum güce, güç de zevk düşkünlüğüne ve şehvî arzuların tatminine imkân verdiği için Konsey, vahyin ahirete yönelik hiçbir delilini önemsemeyecektir.²⁸ Diğer yandan ahiretin kabulü Konsey için bazı açılardan problem oluşturmaktadır. Bunların ilki, onların statükosunu sorgulanır hale getirmesidir. Yapılan her şeyin hesabının verilecek olması servete sahip olmak için türlü haksızlığı yapmaktan geri durmayan, zenginlik ve güce ulaştığında ise bunu hoyratça kullanmaktan kaçınmayan kimseler için kabul edilebilir bir durum olmayacaktır.²⁹ Ayrıca ahiretin kabul edilmesi, Konsey'in, İslâm'ın emirlerini uygulamasını zorunlu kılacaktır. Bu minvalde onların namaz kılmaları, oruç tutmaları, zekât vermeleri, yetimleri korumaları, onların ihtiyaçlarını gidermeleri vb. türden ibadetleri yerine getirmelerini gerektirecektir. Bu işleri yapmak da onlar için oldukça meşakkatlidir.³⁰ Konsey'in böylesi problemleri aşmasının en kolay yolu da ahireti inkâr etmektir. Bu durumda ahiret, dolayısıyla hesap olmayacaksa ceza da olmayacaktır.³¹ Fakat Konsey için bir başka büyük problem tebaasının ahireti kabul etmesin-

24 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 2: 203.

25 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 8: 234.

26 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 11: 203.

27 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 2: 203.

28 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 7: 221.

29 Gündüz, "Ölümden Sonra Diriliş ve Hesap İncancına Muhalefetin Temelleri", 198.

30 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 16: 271.

31 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 11: 95.

dedir. Tebaanın ahirete inanması, orası için hazırlık yapmalarını gerektirmektedir. Ahirete yönelik hazırlık ise şartları ölçeğinde gerçekleşecektir. Böylesi bir durum ise kısa bir zaman içerisinde tebaanın Konsey'e yönelik kölelikle-rinin sona ereceği anlamını taşımaktadır.³² Nitekim öyle de olmuştur.

Durumun vahametini gören Konsey, (fikir ayrılıkları olsa da) öncelikle, "ahiret olmamalıdır" der. Bu yargısını ispatlamak adına, Dehrîlerin verilerinden de istifade ederek,³³ tebaasına bazı argümanlar sunar. Bu argümanları şu şekilde özetleyebiliriz:

a) Yeniden dirileceksek neden ölüyoruz?

Kur'ân, yukarıda da geçtiği üzere ısrarlı bir şekilde ahirete vurguda bulunur. Aynı şekilde Mekkelilerin ahiretin reddine yönelik bazı ifadelerini tahkiye eder: "Onlar, "Ya! Demek biz kemik yığınınna dönüştükten sonra yeniden dirilip ete kemiğe bürüneceğiz, öyle mi?!" diye alay ediyorlardı" (el-İsrâ 17/49), "... üstelik ölmüş atalarımız da diriltilecek ha! demişlerdi" (el-Vâkıa 56/47-48) vb. âyetler bu minvalde örnek olarak gösterilebilir. Mâtürîdî, bu vb. âyetlerdeki vurguya karşılık olarak, Konsey'in tebaasını ikna için *hikmet* delilini kullandığını ve onların şu şekilde bir kıyasa gittiklerini söyler: "Yeniden dirileceksek neden ölüyoruz?"

Mâtürîdî, bu sorunun şu şekilde bir açılımı olduğunu söyler:

Allah hakîmdir. Hakîm olan da her işini yerli yerinde yapar, O'nun abesle iştigal etmesi muhaldir. İnsanları, onlar öldükten sonra yeniden diriltmek ise yıkmak için bina inşa etmeye benzer. Yıkacaksa neden yapsın? Binayı yıkmak üzere inşa etmesi yaptığı her işi yerli yerinde olanın elinden çıkacak bir iş değildir.³⁴ Öyleyse ahiret olmamalıdır.

Konsey'in yürüttüğü bu mantık, *hikmet* kavramının ne mana ihtiva ettiğini bilmeyen kimseler için manipüle edici bir delil niteliğindedir. Onlar, öne sürdükleri bu karşıt iddia ile tebaasının Kur'ân'ın yeniden dirilişe yönelik sarf ettiği delillere bakmasının önüne geçmeyi hedeflemiş görünmektedir. Konsey, tebaasından seviyece daha düşük olanlara da şöyle diyerek ikinci argümanını dile getirir:

b) Atalarımız, şu ana kadar dirilmedi. Binlerce yıl önce ölmesine rağmen dirilmeyenlerin daha sonra dirilecek olmasının garantisi nedir?³⁵

Konsey üyelerinin bazıları, her ne kadar şehevî arzuları teskin ve riyasetin devamını sağlamak adına bilinçli olarak ahireti kabul etmese de tecrübi verilerden hareketle, mezkûr delili, tebaayı ikna etmek için öne sürer ki bu da

32 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 5: 46-47.

33 Bk. Mâtürîdî, *Te'vilât*, 11: 95.

34 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 14: 89; 16: 162-163, 253-254, 284.

35 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 8: 291.

aslında bir manipüle aracıdır. Diğer yandan bu delil aynı zamanda Hz. Peygamber'e karşı da sunulmuştur. Atalarının da kendileri gibi ahiretin gerçekleşeceğine dair uyarı aldığını, buna mukabil onların halen diriltilemediğini söyleyen Konsey üyelerinden bazıları, buradan hareketle, kendileri uyarılmışsa da aynı ataları gibi diriltilemeyecekleri iddiasını taşır.³⁶

Konsey üyelerinden bazılarının ahiretin varlığına yönelik reddiyelerine bakıldığında görülen şey şudur: Onların bu türden ifadeleri salt vahyi ve resulü hedeflemiş değildir. Onlar, bu türden ifadeleri ile aynı zamanda tebaalarının akıllarını yönlendirmeye çalışmışlardır. Bu meyanda Konsey'in tebaasına karşı sunduğu diğer bir argüman şu şekildedir:

c) Müslüman olan da olmayan da aynı şekilde ölüyor.

Konsey, Hz. Peygamber'e inananlar ile inanmayanların bu dünyada türlü nimet içerisinde kimi zaman seviyece eşit derecede zenginliğe sahip olduğunu görmektedir. Bununla beraber Hz. Peygamber'in risaletini kabul etmeyen kişiler ile onu kabul edenler birbirlerinden farklı şekilde ölmemektedirler. Diğer bir ifade ile risaleti kabul etmeyenlerin ölüm anında başına bela ya da azap inmemektedir.³⁷

Konsey mezkûr veriden hareketle şunu belirtmiş olmaktadır: Hz. Peygamber, kendisine inanmayanların kötü sonuçlar ile karşı karşıya kalacağını söylemektedir. Buna rağmen O'na inanmayanlar, ölümleri esnasında olağan dışı bir durumla karşılaşmamaktadırlar. Onlar tıpkı Müslümanlar gibi doğal bir şekilde ölmektedirler. Konsey'e göre bu, peygamber olduğunu iddia eden bir kimsenin yalancı olduğunu göstermektedir. Ahiretin var olduğunu söyleyen yalancı bir kişinin verdiği haberlerin de doğru kabul edilecek bir tarafı yoktur. Öyleyse ahiret de yoktur. Dolayısıyla Konsey, görüp gösterdiği bu örnekten hareketle tebaasını ahiretin olamayacağına iknaya gayret göstermektedir. Bir sonraki başlıkta da ele alınacağı üzere onların bu kıyası, Allah tasavvurlarıyla doğrudan irtibatlıdır.

2.2. Konsey'in Allah Tasavvuru ve Şirke Yönelik Temellendirmeleri

Konsey üyelerinin büyük çoğunluğunun ahiretin olmadığına yönelik öne sürdükleri argümanlar, zorunlu olarak, kişilerin işlediği eylemlerinin mükâfat ya da cezalarının bu dünyada görüleceği sonucuna götürür.³⁸ Bu durum Konsey'in bir yandan vahye ve müminlere diğer yandan da tebaasına karşı deliller serdetmesine imkân verecektir. Mesele tebaa eksenine indirildiğinde şu durum dikkat çekmektedir: Tebaa, Konsey'e sadece zengin ve güçlü oldukları için itaat etmemektedir. Bunun ardında Konsey tarafından temellendirilmeye

36 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 10: 405.

37 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 11: 95.

38 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 17:16; Mevlüt Güngör, "Kur'an Bağlamında İslam Öncesi Mekke Toplumundaki Tanrı ve Ahiret İnancı", *Dini Araştırmalar Dergisi* 8/23 (2005): 23.

çalışılan bir düşünce vardır:³⁹ Bu çerçevede tebaasını mükâfat ve cezanın bu dünyada görüldüğü fikrine iknâ için Konsey'in ileri sürdüğü argümanlar şu şekildedir:

a) Kişinin zenginliği onun Allah nezdindeki itibarını gösterir.

Mâtürîdî'ye göre Konsey'in öne sürdüğü bu argüman, her ne kadar vahye, resule ve müminlere karşı getirilmişse de bu, kendi tebaasına yönelik bir cevap olarak da işlev görmektedir.⁴⁰ Nitekim gündelik hayatta kişinin, kendine düşman olan birine iyilik yapması, onu zengin kılıp, ona nimetler vermesi hikmetli bir iş değildir. Aynı şekilde kişinin dostunu desteksiz bırakması ve onu sıkıntıya sokması da hikmet ehlinen sadır olacak bir davranış değildir. Diğer taraftan Allah hakîmdir, hakîm olanın abes bir işle iştiğal etmeyeceği gerçeği şu anlama gelir:

"Bir kimseyi zengin kılıp onu maddî açıdan türlü meziyetler ile donatması Allah'ın, o kimseyi sevdiğinin göstergesidir."⁴¹

Bu mantığın devamına göre birisi bir başkası tarafından türlü belalar ile karşı karşıya bırakılmışsa bu durum, belalara uğrayan kimsenin sevilmediğini, aksine ondan nefret edildiğini gösterir. Gerek tebaa gerekse müminler fakir ve yoksul kimselerdir. Bir kişinin fakir ve yoksul olması ise o kişinin Allah nezdinde itibarlı olmadığını dahası bu kimsenin Allah tarafından sevilmediğini gösterir. Öyleyse fakir kimseler hak yolunda değildir ve yine bunların söylediklerinin hakikatte bir karşılığı yoktur.

Konsey zikri geçen bu düşünceden hareketle fakirlere yardım etmeyi de doğru bulmamakta ve şöyle diyerek ikinci argümanını ifade etmektedir:

b) "...Allah doyurmadiysa biz mi doyuracağız..." (Yâsîn 36/75).

Âyet tarafından tahkiye edilen bu ifadesiyle Konsey şunu demek istemektedir: Tüm kâinatın hazinesine sahip olan Allah, bu kimselerin ihtiyacını gidermiyorsa biz neden giderelim. Onlar, doyurulmaya layık kimseler olsaydı Allah bu işi yerine getirirdi.⁴² İhtiyaçlarını gidermemiş olması ise Allah'ın, onlara düşman olduğunu gösterir. Dolayısıyla Allah'ın yerine getirmediği bir işi kişinin deruhte etmesi aslında Allah'ın sevmediği bir işin yerine getirilmesi anlamını taşıyacaktır.⁴³

Konsey'in zikri geçen düşüncelerine rağmen zaman zaman yerine getirdiği güzel işler de vardır. Haramdan, fuhuş ticaretinden ve kumardan kazan-

39 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 16: 141.

40 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 16: 142.

41 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 11: 435.

42 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 16: 76.

43 Konu ekseninde önemli bir çalışma için bk. Muhammed Selman Çalışkan, "Kur'ân'da Mekke Müşriklerinin Ahiret İnançları ile Hayra Engel Olmaları Arasındaki İlişki", *İslâmî İlimler Dergisi* 11/1 (2016): 67-91.

dıkları paraları Ka'be'nin restoresinde kullanmayı uygun bulmamaları bu güzel işler arasındadır.⁴⁴ Yine kumardan kazandıklarını kendileri yemeyip fakirlere vermeleri de böyledir. Konsey'in bir yandan fakirlere yardım etmeyi Allah'ın işine müdahale olarak görmeleri, diğer yandan onlara destek çıkmaları arasında bir tezat olduğu düşünülebilir. Büyük çoğunluğu ahirete inanmamakla beraber sonuçta insanların faydasına olan eylemleri gerçekleştirmekle Konsey, aslında kendilerine karşı hayranlığın uyanmasını istemekte, böylece insanlar nezdindeki itibarlarının artmasını ve şöhretlerini perçinlemeyi amaçlamaktadır.⁴⁵

Araştırmanın bu noktasında, Mekkelilerin cömertliğine yönelik atıflar yapılsa da⁴⁶ bu cömertlerin badiyede yaşayan kimseler ile de alakalı olduğunu hatırd tutmakta yarar vardır. Zira çöldeki Arap için zenginlik emanetçi olmaktan ibarettir. Zenginin görevi servetini ihtiyaç sahiplerine dağıtmak, misafire ikram etmek, köleleri esirlikten kurtarmak ve kan bedelini ödemekten ibarettir.⁴⁷ Çöl Arab'ı için zenginliğin tanımı bu olmakla beraber onların da ahiret inancı olmaması durumunda gösterdikleri cömertlik vb. şeyler de aslında şan ve şereflerinin yayılması, dolayısıyla şöhret kazanmayı amaçlar niteliktedir.

Ahiret yoksa ceza ve hesabın başka bir zamana ertelenmeyeceği, yapılan eylemlerin karşılığının derhal görüleceği⁴⁸ kanaatini taşıyan Konsey, bu yargısını da şu şekilde temellendirmeye çalışır:

c) Allah, yaptıklarımızdan razıdır.

Konsey'in bu iddiası, bir yandan putlara tapmayı meşru kılmaya diğer yandan yaptığı ya da yapılmasını emrettiği işlerin yanlış olmadığına ikna çabasıdır. Bu yargılarına yönelik açıklamaları şöyledir:

Bizler, babalarımızın takipçileriyiz. Varlığımızın sebebi onlardır ve biz, onların yaptıkları ne varsa aynısını yapmaktayız. Babalarımızın yaptığı işler, gayr-ı meşru olsaydı Allah buna izin vermez ve hemen bu işleri yapanları helak ederdi. Bu durumda biz var olmazdık. Bizim varlığımız ise babalarımızın helak edilmediğini, bu da onların yaptığı işlerin yanlış değil, aksine doğru olduğunu gösterir.⁴⁹ Konsey'in bu iddiasına vahiy dolayısıyla Hz. Peygamber karşı argüman sunmuş ve şöyle demiştir: “Onların ataları arasında puta tapmaları ve resulleri yalanlamaları nedeniyle helak edilen niceleri vardı” (Bk. Yûnus 10/13; Meryem 19/74, 98; Yâsîn 37/31; Sa'd 38/3; el-Kâf 50/36). Bu karşı

44 Ebu Muhammed Abdülmelik İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Ömer Abdüsselam Tedmûrî (Beyrut, Dârü'l-kütübi'l-Arabî, 1990), 1: 220.

45 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 8: 246; 11: 87.

46 Konu ekseninde bk. Âdem Apak, *Kur'an'ın Geliş Ortamında Arap Toplumu: Sosyal, Kültürel ve İktisadi Hayat* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2017), 144-153.

47 Watt, Hz. Muhammed Mekke'de, 107, 22 numaralı dipnot.

48 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 17: 16.

49 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 5: 246; 7: 31; 10: 244; 11: 95.

delilin sunulması üzerine Konsey de şöyle demiştir: “Onların inkârları ya da Allah’a ortak koşmaları nedeniyle helak edildiğine yönelik öne sürdüğü delili teyit eden bir şey olsaydı biz Allah’a halis bir kul olurduk.”⁵⁰

Görülen o ki, bu ifadeleriyle Konsey üyeleri arasında, atalarının görüşlerini kuru kuruya takip etmeyip yaptıkları işleri bir düşünce ile temellendirmeye çalışanlar bulunmaktadır. Tabii aynı ifadenin kibir, inat ve alay etmek maksadıyla söyleyenlerin var olduğunu düşünmek de mümkündür.⁵¹ Konsey üyeleri yaptıkları işlerin bir ceza ile karşı karşıya kalmayacağını temellendirme gayreti gösterirken şöyle de düşünüyordu:

d) Yaptığımız şeyler Allah’ın yapmamızı emrettiği şeylerdir.

Mâtürîdî, bu iddianın şöyle bir anlama geldiğini belirtir:

Allah’ın bizi cezalandırmaması, O’nun bizden razı olduğunu gösterir. Dahası bu durum razı olmaktan öte, Allah’ın bizlere yönelik bir emri olduğunu gösterir. Bu, tıpkı padişahın durumuna benzer. Nitekim padişah bir emir verse, mahiyetindekiler de bu emri yerine getirmese veya bu emre muhalif davransa, gücünün yetmesi durumunda padişah söz konusu kişileri hemen cezalandırır. Allah ise kâinatı yaratma kudretine sahiptir. Tüm bu kudretine rağmen Allah’ın cezalandırmaması, O’nun bilfiil bu durumdan razı olduğunu ve böylesi bir emri verdiğini gösterir.⁵²

Konsey’in söz konusu kıyası yaparken öne sürdüğü melik ve mâlik/hükümdar ve Allah benzetmesi, onların gündelik tecrübelerinden hareketle vaz edilmiş görünmektedir. Nitekim Konsey, özellikle ticaretleri nedeniyle Yemen, Şam ve Hire hükümdarlarını tanıyordu. Tebaaya mukabil hükümdarın konumunu fark eden Konsey’in bazı üyeleri, buradan hareketle putlara tapınmayı şu şekilde temellendirmeye çalışmışlardı:

e) Bütün bu kâinatı yaratan Allah’ın ortakları olmalıdır. Bu ortakların da kendilerine ait bazı hususiyetleri bulunmalıdır.

Böylesi bir yargıya sahip Konsey, bunu delillendirmek adına şu şekilde bir gerekçe öne sürer:

Gündelik yaşamda hükümdarın huzuruna herkes giremez. Aynı şekilde hükümdara herhangi bir kimse hizmet edemez. Onun huzuruna girmek ya da ona hizmet etmek ancak bu görevlere layık ve ona yakın olan kimselerin işidir. Sıradan bir kişi de hükümdarın huzuruna giremez. Gündelik hayatta şartlar böyleyse Allah için de böyle olmalıdır. Allah, bütün kâinatı yaratmıştır. Böylesi bir kudrete malik olana kul olmak herkesin harcı olmamalıdır. Öyleyse kulluk, Allah’a yakın olanlara yapılmalıdır. Allah’a yaklaşabilmek ancak bu sayede mümkün olacaktır.⁵³

50 Mâtürîdî, *Te’vîlât*, 12: 196-197.

51 Mâtürîdî, *Te’vîlât*, 5: 246.

52 Mâtürîdî, *Te’vîlât*, 5: 323-324; 8: 106.

53 Mâtürîdî, *Te’vîlât*, 6: 42.

Konsey'in bazı üyeleri puta tapmayı mezkûr argümandan hareketle temellendirirken, diğer bazı üyelerinin şirki temellendirmesi farklıdır. Bu fark da şudur:

Hükümdarın etrafındaki kişilere yönelik hizmet, kişinin, bu kimselerce hükümdar nezdinde anılmasına neden olur. Benzer şekilde herhangi bir problem söz konusu olduğunda hükümdara hizmet eden kimseler problem yaşayanlara aracı/şefaathçi olurlar. Aynı durum putlar için de geçerli olmalıdır. Bu putlar sayesinde kişi Allah'a yaklaşabilecek ve ahirette onların şefaatine mazhar olabilecektir.⁵⁴

Putlara tapmayı aşkın bir ilah anlayışıyla temellendiren yaklaşıma mukabil, şirk anlayışının kökeni konusunda –Mâtürîdî'nin de kaydettiği⁵⁵– iki rivayet vardır. İlk rivayete göre Nûh 71/23 âyetinde zikri geçen “Vedd, Suvâ, Yeğûs, Yeûg ve Nesrâ” hayatta iken salih kimselerdir. Vefatları sonrasında Hz. Nûh'un kavmi unutmamak, ibret alıp onlar gibi olmak maksadıyla bu kişilerin heykellerini yapmıştır. Dikilen bu heykellere, takip eden zaman içerisinde insanlar, şeytanın da telkiniyle tapmaya başlamışlardır.⁵⁶ Diğer rivayete göreyse Hz. Âdem'in na'sı Hz. Nûh dönemine kadar ulaşmış olup bu, ancak Müslümanlara gösteriliyordu. Şeytan Müslüman olmayan kimselere gelip, “Hz. Nûh ve ona inananlar, Hz. Âdem'in na'sına sahip olmak suretiyle sizden üstün mü olacaklar? Üstelik siz de O'nun çocuklarısınız” diyerek her bir kavim için Hz. Âdem'in heykelini yaptı. Onlar da zaman içerisinde bu heykele tapmaya başladı⁵⁷

Rivayetlerden hareketle birbirinden farklı gerekçelere dayalı olarak ortaya çıktığı anlaşılan puta tapma meselesine –görüldüğü üzere– Mâtürîdî, üçüncü bir neden eklemektedir. Önceki iki rivayete göre puta tapma eylemi şeytanın telkinleriyle bir süreç içerisinde ortaya çıkmış iken Mâtürîdî, aşkın bir tanrı tasavvuru nedeniyle böylesi bir eyleme girişildiğini düşünmektedir.

Mezkûr aşkın ilah anlayışının etkisiyle Konsey üyeleri arasında yıldızlara tapanlar da vardı. Bunlara göre tapınılacak araçların üzerinde bunun aracı olduğunu düşündürecek bazı özellikler olmalıydı. Arab'ın bulunduğu herhangi dört taşın en güzel ve parlak olanını seçip ona tapmaya başlaması da⁵⁸ böylesi bir mantığın sonucudur. Aynı durum Konsey'in yıldız tapan temsilcileri için de geçerliydi. Söz konusu yıldız Şi'râ olup Arap, onun güzelliğinin Allah nezdindeki itibarından kaynaklandığını düşünmekteydi.⁵⁹ Onlara göre Allah

54 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 7: 31.

55 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 16: 142-143.

56 Buhârî, “Tefsiru'l-Kur'ân”, 71.

57 Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-beyân an te'vili âyi'l-Kur'ân*, nşr. Mahmud Şâkir (Ürdün: Dârü'l-A'lem, 2006), 29: 120; Abdullah Muhammed b. Ahmed Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, nşr. Sâlim Mustafa el-Bedrî (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2010), 18: 199.

58 Ali, *Mufasssal*, 6: 67.

59 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 14: 217-218.

nezdinde itibarlı olmaları sonuç itibariyle yıldızların tapılmasına bir dayanak teşkil etmiştir.

2.3. Konsey'in Risalet'in Reddiyesine Yönelik Temellendirmeleri

Yukarıda ele almaya çalıştığımız üzere Konsey'in çeşitli gerekçeler ile ahiretin olmadığına yönelik öne sürdüğü argümanlar zorunlu olarak Allah tasavvurunun şekillendirmiş, bu da risaletin bilinçli bir şekilde inkârına yol açmıştır.

Konsey, risaletin erken dönemlerinde Allah'ın zaten bilindiği şekliyle tavsif edilmesinde herhangi bir problem görmüyordu. Nitekim ilk nazil olan âyetler, Konsey'in büyük çoğunluğunun kabul ettiği üzere Allah'ı; yaratan, nimet veren, vb. vasıflar ile tanıtmaktaydı. (el-Alak, 96/1-5) Vahyin, takip eden zaman içerisinde Allah'ın vahdaniyetinden bahsetmesi ve peşi sıra putların kendilerini korumaktan aciz olduğunu belirtip onları aşağılamaya başlaması Konsey'in çeşitli tepkiler göstermesini gerektirmişti. Vahiyle eş zamanlı olarak bir peygamberin Mekke'de zuhur ettiği haberi merkezden uzağa yayılıp dikkatleri çekmiş, haberin doğruluğunu teyit adına çeşitli beldelerden insanlar bölgeye gelmeye başlamışlardı. Hz. Muhammed'in peygamberliğinin kabul edilmesi, Konsey'e göre, riyasetin elden çıkmasıyla sonuçlanacaktı. Böylesi bir problem için gösterilen ilk tepki ve dolayısıyla risaletin reddini temellendirmeye yönelik ilk eylem, O'nun deli ve mecnun olarak tanıtılmasıydı:

a) O (Hz. Muhammed), deli ya da mecnun olmalıydı. (ez-Zâriyat 51/39, 52; el-Kalem 68/51.)

1- Konsey'in bu ifadesinin şu şekilde bir temellendirmesi vardı: Mekke'deki toplum tarafından akıllı, zekâsı, zenginliği ve hilmi nedeniyle üstünlüğü takdir edilen kimseler vardı ki bunlar putlara tapıyorlardı. Puta tapmakta herhangi bir problem olsaydı, öncelikle seçkin insanlar bu eyleme karşı çıkardı. Bu türden insanların karşı çıkmaması, aksine bizatihi puta tapmaları böylesi bir eylemin doğru olduğu anlamına gelecekti. Bu durumda herkesin özellikle akıl, zekâ vb. nitelikler açısından seçkin olan kimselerin doğru demesine rağmen bir başkasının bu işe yanlış demesi toplum aklını hiçe saymak anlamına geleceğinden bu düşünce sahibi ya deli ya da mecnun olmalıydı.

2- Konsey'in, Hz. Muhammed'i özellikle mecnun olarak yaftalarken öne sürdüğü diğer argüman, vahyin gelmesi esnasında O'nun yüzünün renginin değişmesi ve terlemesiydi.⁶⁰ Konsey, bu durumu da kendi lehine çevirmek istemiş ve Hz. Muhammed'i deli değilse de cinlerden bilfiil yardım alan birisi olarak göstermek istemişti. Nitekim aynı toplumda cinlerden yardım alan kimseler vardı⁶¹ ve Hz. Muhammed de bunlardan biri olmalıydı.

60 Buharî, "Bedü'l-vahy", 1.

61 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 16: 246; Ali, *Mufasssal*, 6: 257-258; Günaltay, *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*, 126-127.

3- Konsey'in, durumunu tahkiye eden âyetlerden hareketle, Hz. Peygamber'in halini gerçekten garipsedikleri sonucuna ulaşmak da mümkündür. Zira Konsey, toplumun zengin, güçlü ve nüfuz sahibi yöneticilerinden oluşuyordu. Onlara karşı gelmek ya da hükümlerine muhalif olmak mümkün değildi. Aksi durumdaki kişinin öldürülmesi sıradan bir hadiseydi. Bu nedenle böylesi yöneticilerden müteşekkil bir gruba karşı çıkacak kişinin, üstelik kendisine destek olacak başka güçlü kişilerin bulunmaması, onun deli cesaretine sahip olmasını gerektirmekteydi. Dolayısıyla Konsey kadar zengin ve güçlü olmayan, toplumun bütün kesimlerinden destek almayan ve onu koruyacak özel güçlere sahip olmayan birisinin Konsey'e karşı çıkması, Konsey tarafından durumun garipsendiğini de göstermektedir.⁶²

Konsey'in bu türden karşı çıkışlarına rağmen Hz. Peygamber görevine devam etmişti. Konsey için vahyin nazil olmaya ve Hz. Peygamber'in görevine devam etmesi kadar tehlikeli olan diğer bir durum üyelerin yakınlarının yaavaş yaavaş da olsa İslam'a girmeleriydi. Bu türden gençlerin Konsey üyelerinin ailelerinden olması, onların tepki dozajının artmasını gerektirmişti. Zira çekişme artık alt-üst arasında değil, üst-üst arasında diğer bir ifade ile toplumun elit bir kesimi ile diğer elit kesim arasında gerçekleşmeye başlamıştı.⁶³ Bu durum babalar ile oğulları ya da yakın akrabalar arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştu. Meselenin böyle bir hal alması, Velid b. Muğîre'yi Konsey'i toplamaya ve nasıl bir yol izleneceği konusunda çare aramaya sevk etti. Hz. Peygamber'i "şair, kâhin, ya da yalancı olmakla niteleyip O'nu büsbütün gözden düşürelim" önerilerine Velid karşı çıktı ve sonunda Hz. Peygamber'i sihirbazlıkla suçlamayı uygun buldu. Zira baba ile oğulun arasını sihirbazdan başkasının ayırma imkânı olamazdı.⁶⁴ Buradan hareketle Konsey, uzak diyarlardan hacc maksadıyla gelmesine rağmen zuhur eden resul ile alakalı bilgi isteyen kimselere de bu cevabı verecekti.

Konsey'in bu tutumu aslında Firavun'un tutumuyla birebir özdeşlik göstermişti. Nitekim Hz. Mûsâ, sihirbazlara galip geldikten sonra Firavun şöyle demişti:

"...O, size sihiri öğreten büyüğünüzdür." (Tâ-hâ 20/71)

Firavun gerçekte Hz. Mûsâ'nın sihirbaz; O'nun yaptığı şeylerin de sihir olmadığını biliyordu. Zira Hz. Mûsâ'yı Firavun büyüttmüştü ve O'nun kimseden sihir öğrenmediğinin farkındaydı. Bununla beraber Firavun'un bu ifadeyi sarf etmesi, Hz. Mûsâ'nın getirdiği deliller sonrası tebaasının aklını karıştırmaya yönelik bir gayeye matuftu. Aynı durum Konsey için de geçerliydi. Konsey, aslında Hz. Peygamber'de mecnunluk, sihirbazlık, yalancılık ve

62 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 6: 126; 8: 11; 17: 243.

63 Watt, *Hz. Muhammed Mekke'de*, 129.

64 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 16: 245-246.

kâhinlik gibi vasıfların hiçbirinin olmadığını biliyordu. Hz. Peygamber, onların arasında büyümüş ve O'nun bu süreçte ne yalan söylediği ne de sihirbaz ya da kâhinler ile bir arada olduğu görülmüştü. Bu durumda Konsey ile Fira-vun özdeşlik göstermekte ve aynı maksadı gütmektedir: Tebaayı, Hz. Peygamber'in getirdiği hüccetleri değerlendirmekten alıkoymak.⁶⁵ Bu meyanda Konsey, risaletin reddini temellendirmek için ikinci olarak şu gerekçeyi öne sürdü:

b) Allah hakîmdir.

Tamamen hakikat olmakla beraber Konsey, bu yargıyı şu amaçla zikretmişti:

Allah hakîmdir, yaptığı her iş yerli yerindedir. Bunun için de O'nun her şeyi bilmesi gerekir. Her şeyi bilen Allah, kabul edilmeyecek yere elçisini göndermez. Zira hükümdarlar da bir yere elçi gönderir, fakat kabul edileceğini bildiği yere elçi gönderir. Elçinin kabul edilmeyeceği bilinen bir yere gönderilmesi hikmet dışı bir iştir. Allah'tan hikmet dışı bir iş sadır olmayacağına göre O (Hz. Muhammed) elçi olamaz. Çünkü Konsey, Hz. Peygamber'in elçiliğini kabul etmemektedir.⁶⁶

Konsey, tebaasının zihnini bulandırmak ve gündemi sürekli değiştirmek için risaletin reddine yönelik yeni argümanlar öne sürmeye devam etmiş ve şöyle de demiştir:

c) Elçi, onu gönderenin makamından olur.

O'nun (Hz. Peygamber'in) elçi olduğu velev ki kabul edilsin, fakat elçi, onu gönderenin makamından olur. Elçiyi gönderen, yanında melekleri varken neden bir insan seçsin? Kaldı ki elçi, bir mekândan başka mekâna gelir. Fakat O (Hz. Peygamber), elçi olduğunu iddia etse de öncelikle başka bir yerden Mekke'ye gelmiş değildir aksine o aramızdan zuhur etmiştir.⁶⁷ Öyleyse o bir elçi değildir.

Konsey, Hz. Peygamber'i sihirbaz, mecnun vb. sıfatlar ile yaftalayıp onu gözden düşürmeyi amaçlarken, aynı zamanda, Allah tasavvurlarının etkisiyle oluşturdukları şu argümanı kullandı:

d) O, (Hz. Peygamber) elçi olamaz çünkü O fakirdir.

Bunun anlamı yukarıda geçtiği üzere şuydu: Ahiret yoksa ceza ve mükâfat bu dünyada peşin olarak verilmelidir. Bir insan fakir ise o, kesinlikle Allah'ın sevmediği bir kuldur. Nitekim gündelik hayatta biri diğerine ikram ediyorsa bu, ikram edilen kişinin sevildiği ya da en azından ikram sahibince onun düşman olarak görülmediği anlamına gelir. Fakat birinin elinden tüm imkânları alınmış, desteksiz bırakılmışsa ve üstelik sevdikleri teker teker öldürülmüşse bu durum, o kişinin Allah tarafından cezalandırıldığı anlamına gelmektedir.

65 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 9: 214-215.

66 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 9: 407-408; 13: 221-222.

67 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 14: 87-88.

Bu şartlar altında fakir vb. bir kişinin üstelik düşmanı iken Allah'ın elçisi olduğunu iddia etmesi bir iftiradır. Dolayısıyla risalet gibi önemli bir görev, ancak Allah'ın sevdiği bir kimseye verilmelidir. Öyleyse risalet ya Tâif ya da Mekke'nin en zengin iki kişisinden birine verilmelidir⁶⁸ (Bk. ez-Zuhrûf 43/31).

Mezkûr düşünce Konsey üyeleri arasında yer alan Ebû Cehil tarafından da bizzat benimsenmiş görünmektedir. O, ayrıca Allah'ın sevdiği kulunu düşmanın eline düşürmeyeceğini ya da türlü sıkıntılara maruz bırakmayacağını düşünmektedir. Ona göre akıl da bunu gerektirmektedir. Bu düşünceden hareketle Ebû Cehil –Hz. Peygamber ile kendisini kast ederek- Bedir günü: “Ey Allah! Bugün iki grup arasından hangisi daha iyiye, hangisi akraba arası ilişkilere daha çok önem veriyorsa ya da misafirlere daha güzel ikramda bulunuyorsa Sen ona yardım et” demiştir. Nitekim aynı sözler bizatihi âyet tarafından şu şekilde tahkiye edilmiştir: “Bir de şöyle derlerdi: “Ey Allah'ımız! Şayet bu, gerçekten Senin katından nazil olan hakkın kendisi ise, o vakit, gökten başımıza taş yağdır. Yahut bizi can yakıcı bir azap ile karşı karşıya bırak.” (el-Enfâl 8/32). Ebû Cehil aslında başına gökyüzünden taş yağmasını isteyecek kadar cüretkâr değildir. Bu ifadeleri ile o Hz. Peygamber'in tehditlerinin bir mana ifade etmediğini söylemeyi dolayısıyla O'nunla alay etmeyi amaçlamıştır.⁶⁹

Sonuç

Görüldüğü üzere Mâtürîdî, Kur'ân'ın üslup özelliklerini, vahyin farklı muhatapları konu edindiğini ve insan psikolojisini merkeze alarak Mekke müşrikleri üzerine bir okuma denemesi yapmıştır. O, merviyâtten sarf-ı nazar etmeden fakat onların hükümrânlığı altında ezilmeden, Mekkelilere yönelik âyet pasajları ile vahyin çok sonraki muhatapları arasındaki engelleri kaldırmaya çalışmıştır.

Mezkûr okumaları sayesinde Mâtürîdî, Kur'ân'ın, umumi bir dil kullanmış olsa da her bir âyet pasajının farklı bir kesime yönelik hitap olduğunu göstermiş olmaktadır. Benzer şekilde Kur'ân'ın tahkiye usulünü kullanarak onların düşünce ve sözlerini bazı tasarruflarda bulunmak suretiyle aktardığını dikkate alan Mâtürîdî, satır arası okumalar yaparak Konsey'in kuru bir taklitçi olmadığını belirtmiş olmaktadır. Tam aksine çürük de olsa onlar davranışlarını bir temele dayandırmaya çalışmaktadır. Bize göre meselenin can alıcı noktası Konsey'in Allah tasavvurları arasında yer alan “mükâfat ve cezanın bu dünyada görüleceği” düşüncesinin bazı kırılmalar ile günümüze kadar ulaşmış sahiplenilmesidir.

Mâtürîdî'nin düşüncesine göre Mekke'nin yönetici kesimi olan Konsey, kendi içerisinde ahiret ve Allah'a dair farklı tasavvurlar barındırsa da ortak

68 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 5: 207-208; 13: 242; 15: 304; 17: 193.

69 Mâtürîdî, *Te'vilât*, 16: 89.

çıkarı olan riyasetin devamı adına, tebaasının fikir dünyasını etkileme yolunda ciddi çabalar sarf etmiştir. Tebaanın fikir dünyasını etkilemeye yönelik çaba ise Hz. Peygamber'in görevinin zorlaşması anlamına gelecektir. Zira aslında Hz. Peygamber bilmeyen, düşünmeyen ve akletmeyen bir topluluğa değil, bildiklerini yerine getirmeyen, düşünme sonucu ulaşılan hakikatleri reddeden hâkim bir kesimin bulunduğu topluluğa gönderilmiştir. Böylesi bir ortamda risalet görevini deruhte etmek de insanın sırtını çatlatacak derecede ağır sorumluluk üstlenmek demektir. Dolayısıyla Mâtürîdî'nin Mekkelilere yönelik okumaları aynı zamanda Hz. Peygamber'in nasıl bir toplulukla karşı karşıya kaldığını göstermesi açısından önemlidir.

Son olarak şunu da belirtmeliyiz ki Mâtürîdî'nin *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*'ı pek çok açıdan olduğu gibi tarihe ve siyere dair okumalar yapmak isteyenler için de ezber bozacak önemli bir kaynak mesabesindedir. Siyer özelinde belirtecek olursak onun risalet öncesi ve sonrası, ilk vahiy, vahyin kesilmesi, hicret hazırlıkları, İsrâ ve Mirâc, Hz. Peygamber'in münafıkların cenaze namazını kılıp kılmadığı, Kiblenin değişimi, Rum, Bedir ve Tebuk savaşları, Hudeybiye antlaşması vb. pek çok meselede yapmış olduğu açıklamalar okuyucuların değerlendirmesini beklemektedir.

Kaynakça

- Ali, Cevad. *el-Mufasssal fî târîhi'l-Arab kable'l-İslâm*. 10 Cilt. Bağdat: Câmîatü Bağdad, 1413/1993.
- Âlûsî, Mahmud Şükrî el-Bağdâdî. *Bülûğu'l-ereb fî ma'rifeti ahvâli'l-Arab*. 3 Cilt. Mısır: el-Matbaatü'r-Rahmâniye, 1343/1925.
- Apak, Âdem. *Kur'ân'ın Geliş Ortamında Arap Toplumu (Sosyal, Kültürel ve İktisadi Hayat)*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2017.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm. *Sahîh-u Buhârî*. İstanbul: el-Mektebetü'l-İslâmî, ts.
- Çalışkan, Muhammed Selman. "Kur'ân'da Mekke Müşriklerinin Ahiret İnancı ile Hayra Engel Olmaları Arasındaki İlişki". *İslâmî İlimler Dergisi* 11/1 (2016): 67-91
- Demircan, Adnan. "Kur'ân'ın Nüzûl Dönemi Putperest Arapları İçin Kaynaklığı Üzerine". *İstem* 2/4 (Aralık 2004): 53-61.
- Günaltay, Şemseddin. *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1997.
- Gündüz, Şinâsi. "Ölümden Sonra Diriliş ve Hesap İncasına Muhalefetin Temelleri". *Cahiliye Araplarının Ahiret İnancı*. Haz. M. Mahfuz Söylemez. 183-200. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- Güngör, Mevlüt. "Kur'an Bağlamında İslam Öncesi Mekke Toplumundaki Tanrı ve Ahiret İnancı". *Dini Araştırmalar Dergisi* 8/23 (2005): 13-28.
- İbn Hişâm, Ebu Muhammed Abdülmelik. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. Nşr. Ömer Abdüsselam Tedmûrî. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-Arabî, 1990.

- Kotan, Şevket. "Kur'ân'da Cahiliye Araplarının Allah İnancı". *Cahiliye Araplarının Ulûhiyyet Anlayışı*. Haz. M. Mahfuz Söylemez. 167-182. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.
- Kurtubî, Abdullah Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*. Nşr. Sâlim Mustafa el-Bedrî. 3. Baskı. 20 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 2010.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd. *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*. Mü-racaa. Bekir Topaloğlu. Nşr. Ahmed Vanlıoğlu - Muhammed Boynukalın - Er-tuğrul Boynukalın - Hatice Boynukalın - Halil İbrahim Kaçar - Murad Sülün - Ali Haydar Ulusoy - Mustafa Yavuz - Mürteza Bedir - Muhammed Masum Vanlıoğlu - Abdullah Başak. 17 Cilt. İstanbul: Mizân Yayınları, 2005-2010.
- Öğmüş, Harun. *Cahiliye Şiirine Göre Arap Yaşantısı ve Kur'ân'ın Getirdiği Değişim*. Konya: Aybil Yayınları, 2012.
- Söylemez, M. Mahfuz. "Cahiliye Arap İncında Putların Yeri", *Cahiliye Araplarının Ulûhiyyet Anlayışı*. Haz. M. Mahfuz Söylemez. 9-51. Ankara: Ankara Okulu Ya-yınları, 2015.
- Şehristânî. *el-Milel ve'n-Nihâl*. Trc. Mustafa Öz. İstanbul: Litera Yayınları, 2008.
- Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. Nşr. Mah-mud Şâkir. 30 Cilt. Ürdün: Dâru'l-A'lem, 2006.
- Watt, W. Montgomery. Hz. Muhammed Mekke'de. Trc. Süleyman Kalkan. İstanbul: Ku-ramer Yayınları, 2016.

Reading Meccan Pagans with Mâtūrīdī's Eyes (Extended Abstract)

Veysel GENİL*

In this article, with a special reference to al-Mâtūrīdī, we will try to demonstrate why the Meccans didn't accept the divine revelation, the principle of *tawhid*, and afterlife, and how they justified their denial utilizing the early narratives about the social and political life in Mecca.

Since there is a considerable distance between the Qur'an and its prospected interlocutors in terms of time, space and context, those prospected readers are in need of the narratives from the first and immediate interlocutors. In this way, they will have an opportunity of accessing the details of the milieu and context of the revelation. However, an attempt to assess the background of the revelation without considering the stylistic features of the Qur'an and reading the early narratives as absolute may result with some problematic conclusions. This issue gets even more complicated when the Meccans are the subject. Because the Meccans were against the revelation and caused all the troubles for the early Muslims, they have become the target of unnecessary critiques over time. Especially, some of the narratives which reached us via the lenses of the dominant powers are biased.

The main problem with the studies based on those biased narratives is that they give almost no opportunity to the Meccans to defend their position. The narratives which were repeated again and again over time have led to a barrier preventing a comprehensive picture of their position. For instance, according to the narratives, the Meccans worshiped the brightest stone they had found. But these rumors do not answer the following question: Why do the Meccans need to worship the bright and beautiful objects? Evidently, the motives for the Meccan infidels' behaviors have remained extensively unaddressed in the narratives. Further, construing an idea about the Meccans from these narratives leads a very literal understanding of the verses and denies their right to defend themselves.

Al-Mâtūrīdī, however, aware of the Qur'anic style, neither neglects the early narratives, nor is he crushed under the weight of these narratives. He argues that it is plausible to think independent of them. In this way, he aims

* Res. Asst. Dr., Bartın University Faculty of Islamic Sciences Department of Tafsir (vgengil@bartin.edu.tr).

to see the background of the Meccans' actions. Between the lines, he suggests a kind viewpoint about possible motives of the idolatry. In this context, he points out that the Meccans were divided into two groups; the ruling elite and the ruled public. According to him, the ruling elite always aimed at manipulating the mind of the ruled ones to sustain their position. For this reason, they tried to prove that there is no afterlife. To say that there is no afterlife means that the penalty for every deed will be given in this world. In other words, if a person is rich and powerful, it only indicates that he is favored by God due to his righteous behaviors. If a person is poor, powerless or orphan, however, this demonstrates that he is not esteemed by God and being punished for his evil behaviors. Therefore, it only makes sense to conclude that as an orphan and poor person, Prophet Muhammad (pbuh) is not suited to be a prophet.